

Talvisotavuoden rautasormus uudelleen yhteisöllisyyden symboliksi

Vaasan ja Pohjanmaan alueellisten veteraani- ja maanpuolustusjärjestöjen yhteinen Tammissunnuntain juhla järjestettiin 26.1.2020 Vaasan kaupungintalossa Österbottens Försvargille – Pohjanmaan Maanpuolustuskilta rf:n huolehtiessa tilaisuuden käytännön järjestelyistä.

■ TEKSTI: ILKKA VIRTANEN
ÖSTERBOTTENS FÖRSVARGILLE –
POHJANMAAN MAANPUOLUSTUS-
KILTA

Kaupungintalon juhlaa edelsi seppeleenlasku Kasarmintorin Perinnemuurille. Järjestöjen 20 lipunlippulinna osallistui kunnianosoitukseen järjestäytyneenä tilaisuuteen. Porin prikaati oli asettanut muurille kuuden varusmiehen kunnivartion tapahtuman ajaksi.

Kaupungintalon pääjuhlan juhlapuhujana oli arkkipiispa **Jukka Paarma**. Paarma on nykyisin mukana veteraanitoiminnassa, hän on Suomen Sotaveteraaniliiton valtuuston puheenjohtaja. Paarman puheen aiheena oli ”Veteraanimme perintö voimavarana”. Arkkipiispan sanomaa oli saapunut kuulemaan juhlasalin täyteen yleisö. Juhlapuhuja johdatteli kuulijat aiheeseensa mielenkiintoisella tavalla käyttäen talvisotavuonna 1940 taottujen rautasormusten synnyttämää kansakuntamme voimakasta yhteisöllisyyttä lähtökohtana.

Kultasormusten vaihto rautasormuksiin talvisodan hengessä

Sodan johdosta oli pulaa kaikesta, erityisesti se koettiin rintamalla sotatarvikepulana. Vedottiin kansalaisiin. Olisiko heillä valmiutta luopua kultaesineistä, esimerkiksi sormuksista, niin että kultaa voitaisiin vaihtaa sodassa kipeästi tarvittaviin hankintoihin. Ajatus kansalta kerättävistä varoista sotatarvikkeiden hankkimiseksi oli syntynyt jo ennen sodan puhkeamista, kun reservin vänrikki **Jussi Lappi-Seppälä** esitti tätä koskevan vetoimuksen *Hel-singin Sanomissa* ja *Uudessa Suomessa* 20.10.1939. Talvisota ehti kuitenkin päättyä ennen kuin keräys käynnistyi valtakunnallisena hankkeena 2.4.1940. Kansan käsi oli karttuissa. Talvisodan ihme toteutui myös tässä keräyksessä, monet kansalaiset luopuivat jopa ainoista arvoesineistään. Sormuksia saatiin kerätyksi noin 315 000 kappaletta. Sen lisäksi keräykseen annettiin 19 100 muuta kultaesineitä. Lahjoitukset sisälsivät yli 1 750 kiloa kultaa. Kullan arvo

vastasi 30 hävittäjäkoneen tai yhtä monen 75 mm tykin hintaa.

Lahjoittajat saivat tilalle vastikkeiksi halvat rautasormuksiksi kutsutut, uushopeasta eli alpakasta valmistetut sormukset. Sormuksia valmistettiin kahta tyyppiä. Sileä rautasormus oli tavallista pyöreää mallia, ja sitä koristeli upotettu heraldinen ruusu. Ilma puolustussormus oli litteä, ja sitä koristivat Ilmavoimien tunnus hakaristi, jonka akselin navassa oli heraldinen ruusu, sekä hakaristin kummallakin puolella olevat tyylitellyt siivet.

Valmistettuja rautasormuksia jäi sodan aikana vaihtamatta noin 30 000 kappaletta. Historialliset sormukset annettiin vuonna 2006 myyntiin Sotiemme veteraanit keräys 2006 -kampanjan hyväksi. Myyntihinta oli aluksi 50 €, mutta sormusten myyntiä vuosien mittaan jatkettaessa – tuotto edelleen veteraanien hyväksi – tarjolla on ollut myös kalliimpia lahjapakkauksissa myytäviä sormuksia.

■ Alkuperäinen rautasormus Sotaveteraaniliiton myyntituotteena 2010-luvulta.

RAIMO LATVALA

■ Arkkipiispa Jukka Paarma juhlapuhe tarjosi mielenkiintoista tietoa rautasormushankkeena tunnetun kultakeräyksen eri vaiheista.

Rautasormusten uusi tuleminen yhteisöllisyyttä symboloimaan

Kun alkuperäisiä rautasormuksia on jäänyt veteraanikeräysten jälkeenkin vielä varastoon, esittivät veteraanien edustajat viime vuonna, että niitä jaettaisiin tunnustuksena uudelle nuorelle sukupolvelle. Tavoitteena oli siirtää nuorisollemme elävää tietoisuutta sotasukupolven roolista ja merkityksestä Suomen itsenäisyydelle. Ei niinkään itse sodasta, vaan nimenomaan yhteishengestä, valmiudesta luopua jostain omastaan yhteiseksi hyväksi, oman maan vapauden puolesta.

Vaasa -lehti 2.4.1940

Kultaesineet puolustusministeriölle.

Keräys alkaa tänään.

Kultaesineiden keräys alkaa tänään, huhtikuun 2 p:nä kaikkialla maassa. Keräyksen tulokset luovutetaan puolustusministeriölle käytettäväksi lähinnä ilmapuolustuksen tehostamiseen. Lahjoittajat saavat vastikkeeksi sormuksen ja heillä on tilaisuus valita joko sileä sormus tai "ilmapuolustussormus".

Keräyksellä kootaan kultasormuksia sekä kaikenlaisia kultaesineitä. Sensijaan keräys ei käsitä sellaisia sormuksia ja kultaesineitä, joissa työ on niiden arvokkain osa tai joissa on kalliita jalokiviä. Jalokivien rahaksirito on nimittäin monimutkaista. Kuitenkin vastaanotetaan sormuksia, joissa on jokin vähäarvoisempi jalokivi tai helmi ja joissa on runsaasti kultaa.

Lahjoittajat saavat vastikkeeksi sormuksen, joita on kahta lajia, toinen tavallinen sileä sormus, toinen n.s. "ilmapuolustussormus", jossa on lentokoneen kuva ja ilmapuolustusmerkit. Jättäessään lahjansa on jokaisella tilaisuus itse valita, kummankolaisen sormuksen haluaa saada korvaukseksi. Vastikesormusten lopullista muotoa ei vielä ole määrätty. Samoin on vielä ratkaisematta, mistä metallista vastikesormukset valmistetaan. Luultavimmin käytetään ruostumatonta terästä. Vastikesormusten valmistus on tarkoitus aloittaa pian.

Kultaesineitä ottavat vastaan maan kaikki pankkilaitokset sekä osuuskassat. Helsingissä toimittavat keräyksen kuitenkin vain Suomen Pankki, säästöpankit ja Osuuskassojen Keskuslainarahasto.

Alkuperäiset rautasormukset vuodelta 1940 kuuluvat kirjoittajan puolisolalle, joka on saanut ne äidiltään ja isoäidiltään; sormukset ovat käytössä eräissä erityistilanteissa.

Hyvin suoritetusta palvelusta luovutetaan kotiuttamiserittäin joukko-osaston valitsemalle varusmiehelle tunnustuksena rautasormus ja siihen liittyvä kunniakirja.

Sormusten jako on Puolustusvoimien uusi palkitsemiskäytäntö. Hyvin suoritetusta palvelusta luovutetaan kotiuttamiserittäin joukko-osaston valitsemalle varusmiehelle tunnustuksena rautasormus ja siihen liittyvä kunniakirja. Kun ensimmäiset rautasormukset viime joulukuussa luovutettiin, oli paikalla luovuttajina myös rintamalla sodan kokeneita veteraaneja, eläviä todistuskappaleita sotasukupolvesta. Arkkipiispa Paarma korosti puheessaan, että veteraanien perinnön näkökulmasta on erittäin arvokasta, että rautasormusta ei jaeta varusmiehelle, joka on menestynyt parhaiten sotilaallisissa harjoituksissa, vaan sen saa oman yhteisön valitsema paras yhteisöllisyyden ylläpitäjä. Siis henkilö, joka on elämisensä tavalla ja toimimisellaan rakentanut yhteisöä. Palkitaan sotaveteraanien hengessä siitä, ettei veljeä jätetä ja että jokaista kunnioitetaan ja annetaan yhteisössä hänelle kuuluva arvo. Tällä tavalla yhteisöllisyyttä vahvistamalla palkittava on ollut esimerkillinen rauhan rakentaja.

Kerätyn kullan myöhemmät vaiheet

Tämän kirjoituksen kimmokkeena on ollut arkkipiispa Jukka Paarma Vaasan Tammisunnuntain juhlassa pitämä puhe, erityisesti sen johdatteluosa, jossa Paarma tarkasteli sotaveteraanien "veljeä ei jätetä"-periaatteen mukaisen yhteisöllisyyden leviämistä rautasormuksen nimellä toteutetun kultakeräyksen muodossa koko kansan keskuuteen sekä tuoretta

Kuulutus Vaasa-lehdessä 2.4.1940 valtakunnallisen kultakeräyksen alkamisesta.

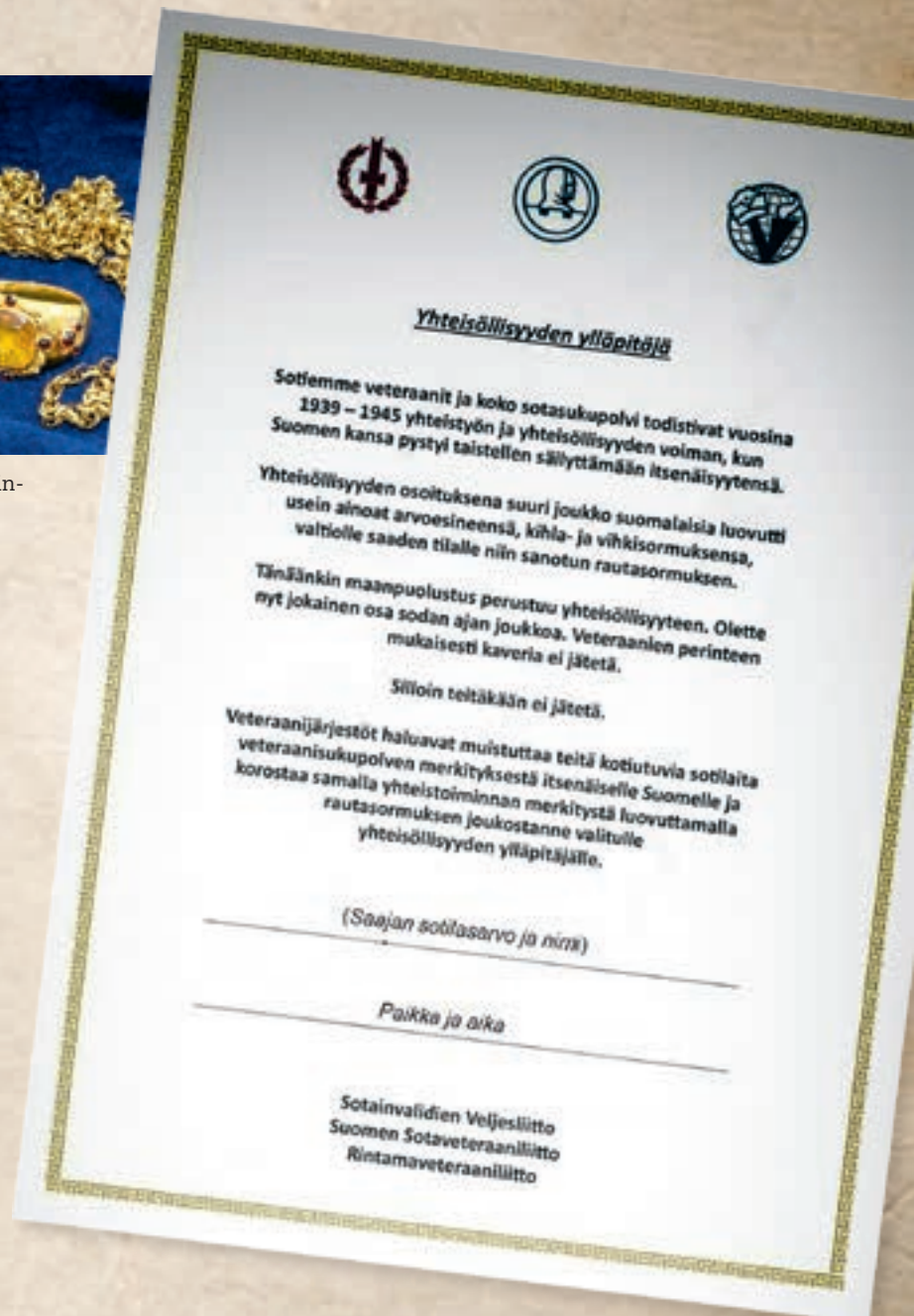

■ Kultakeräyksen komeimpia esineitä Hämeenlinnan Skogster-museon näyttelyssä vuonna 2019.

esimerkkiä veteraanien perintöön sisältyvän yhteisöllisyyden tuomista nykynuorten tietoisuuteen Puolustusvoimien rautasormuskunnia-palkinnon muodossa. Kirjoituksessa on kuvattu myös toteutettua kultakeräyshanketta. Siksi on lopuksi hyvä tarkastella lyhyesti myös keräyksen myöhempiä vaiheita.

Keväällä 1940 toteutetun keräyksen tulosta ei ehditty käyttää maanpuolustustarkoituksiin ennen jatkosodan syttymistä. Kerätyt kultaesineet eivät sellaisenaan sopineet maksuksi sotatarvikkeista, ja kullan sulattaminen kansainvälisesti hyväksyttäväksi harkoiksi tuotti vallitsevissa oloissa ongelmia. Kulta talletettiin Suomen Pankin holviin, ja sodan aikainen sensuuri esti asiasta tiedottamisen. Jatkosodan loppuvaiheessa 1944 valtioneuvosto ryhtyi Neuvostoliiton suorittaman miehityksen pelossa valmistelemaan kulturalastin siirtoa ulkomaille. Kesällä käynnistettiin kullan salaiset kuriirikuljetukset Tukholmaan, viimeiset erät vietiin välirauhansopimuksen jälkeen.

Tukholmassa kulta varastoitiin aluksi Suomen lähetystön kellariin, josta se siirrettiin pankkiholviin. Syksyllä 1945 Suomen Pankki tarjoutui ostamaan kultaerän valtioneuvostolta 140 miljoonalla markalla. Pankki myi suurimman osan kullasta edelleen ruotsalaisille ja ilmoitti rahoittavansa saaduilla varoilla kansanhuollolle tärkeitä hankintoja eli lähinnä viljaostoja. Osa kultakoruista myytiin kotimaiselle kultasepälle sulatettavaksi. Kansallismuseo ja maakuntamuseot saivat historiallisesti arvokkaimmat kultaesineet kokoelmiinsa nimellisellä hinnalla.

Kerättyä kultaa ei siis koskaan käytetty alkuperäiseen tarkoitukseen, maamme puolustuksen hyväksi. Suomalaisen yhteiskunnan hyväksi se kuitenkin käytettiin. Maatalous oli muun yhteiskunnan tavoin kokenut sodan aikana kovia, kullasta saaduilla varoilla saatiin apua elintarvikehuoltoon. Keräyksellä oli lisäksi erittäin suuri merkitys talvisodan aikaisen yhteishengen ja yhteisöllisyyden leviämisessä koko kansan keskuuteen. Sopii toivoa, että Puolustusvoimien rautasormuspalkitsemisjärjestelmä osaltaan vahvistaa veteraanien perinnön merkityksen vahvistumista uusien sukupolvien keskuudessa.

■ Palkittavan varusmiehen rautasormukseen liittyvä kunniakirja.